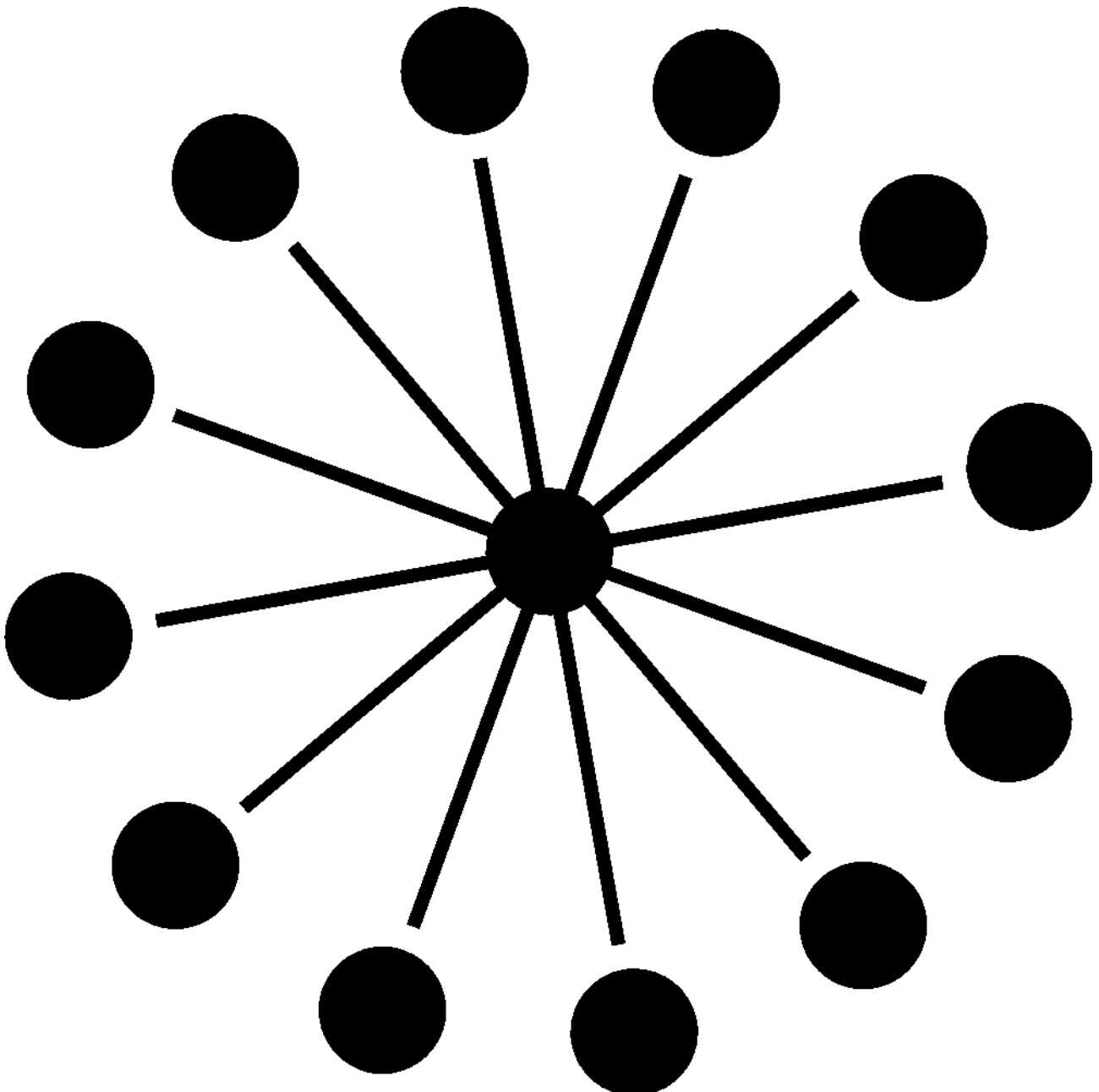

Вибір вищої освіти: гендерний аналіз

Авторки: Тетяна Жерьобкіна, Марія Куделя, Олександра Слободян.

Дослідження здійснено аналітичним центром Cedos у рамках Ініціативи з розвитку аналітичних центрів в Україні, яку виконує Міжнародний фонд «Відродження» у партнерстві з Ініціативою відкритого суспільства для Європи (OSIFE) за фінансової підтримки Посольства Швеції в Україні. Думки та позиції, викладені у цій публікації, не обов'язково відображають позицію Посольства Швеції в Україні, Міжнародного фонду «Відродження» та Ініціативи відкритого суспільства для Європи (OSIFE)

Будь-яке використання матеріалів, розміщених у цьому виданні, дозволене за умови згадки першоджерела не пізніше другого абзацу тексту.

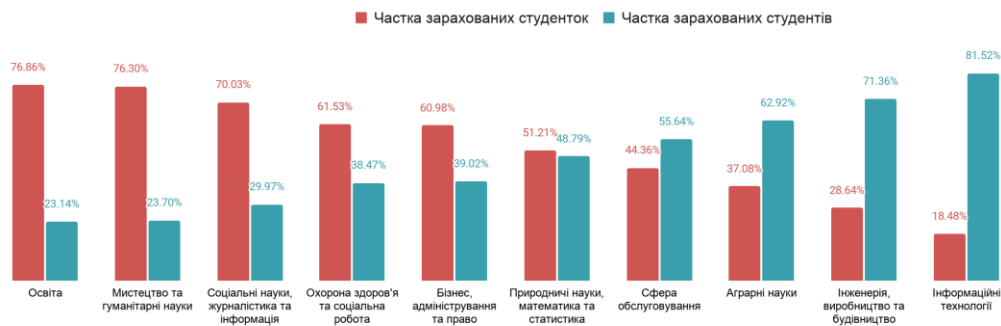
ЗМІСТ

Вступ та опис поточної ситуації	3
Свідчення того що є нерівність при виборі спеціальностей та чому це важливо	3
Опис поточних політик, діяльності міжнародних партнерів та НУО в цій сфері	3
Механізми впливу на нерівність у виборі	4
Знання предмету, успішність в школі	4
Рольові моделі батьків	5
Шкільне середовище	6
Вплив уявлення про відкритість до жінок майбутніх професій	8
Вплив життєвих цілей: кар'єра, сім'я	10
Вплив некогнітивних особистих характеристик	11
Вплив "ширини" спеціальності	11
Рекомендації	13

● Вступ та опис поточної ситуації

Свідчення існування нерівності при виборі спеціальностей та чому це важливо

Серед зарахованих до закладів вищої освіти випускниць та випускників шкіл у 2020 році дівчат та хлопців майже однакова кількість. Однак зарахованих на денну форму дівчат на так звані STEM спеціальності (наука, технології, інженерія, математика) значно менше, ніж хлопців. Серед зарахованих на навчання в університети на математично-інтенсивні спеціальності у 2020 році – в середньому тільки кожна четверта дівчина. Загалом, тільки 23% зарахованих до університетів дівчат вступили на STEM спеціальності, при цьому майже 13% з цих 23% – на медичні спеціальності. За оцінками ЮНЕСКО, у всьому світі близько 30% дівчат отримують вищу освіту зі STEM спеціальностей, у тому числі 15% – зі спеціальностей пов'язаних з медициною.

Чому важливо приділяти окрему увагу процесу на результаті вибору спеціальності абітурієнтами? Вибір спеціальності після закінчення школи визначає професійний шлях молоді в майбутньому. Оскільки жінки менш представлені в професіях з вищими заробітними платами, що є однією з об'єктивних причин розриву у заробітних платах чоловіків та жінок, важливо розуміти, як обирають спеціальності дівчата та хлопці.

Метою дослідження є виявлення відмінностей у виборі закладу вищої освіти та спеціальності серед вступни_ць залежно від статі, а також з'ясування причин, чому дівчата обирають або не обирають технічні спеціальності.

Завданнями дослідження є:

- З'ясувати відмінності в мотивації вибору місця навчання та спеціальності залежно від статі;
- Визначити проблеми та стереотипи, з якими дівчата стикаються при виборі технічних спеціальностей;
- Сформулювати та надати рекомендації ключовим стейкхолдерам щодо способів заохочення дівчат до вибору технічних спеціальностей для здобуття вищої освіти.

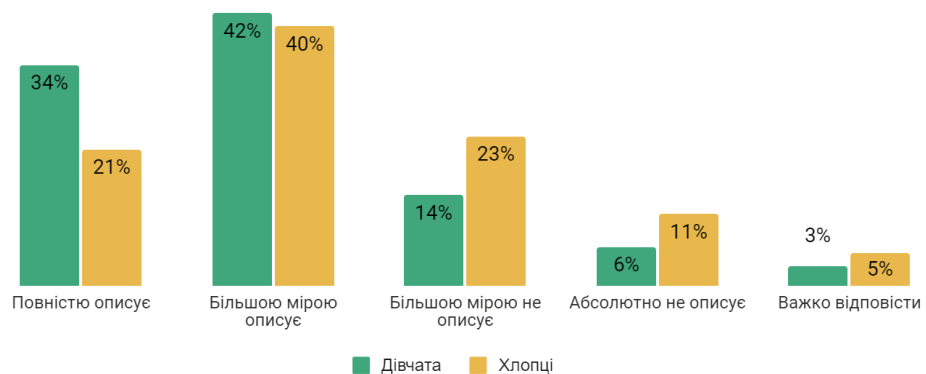
Механізми впливу на нерівність у виборі

Восени 2019 року Аналітичний центр Cedos провів опитування першокурсни_ць про їхній вибір місця навчання, зокрема про мотивацію здобувати вищу освіту, причини вибору навчального закладу, спеціальності та міста, вплив інших людей на рішення. Вибірка репрезентативна до всіх, хто вступили у 2019 до українських ЗВО на 1 курс бакалаврату на базі ПЗСО, зокрема, й за статтю. Опитування показало що у виборі університету та спеціальності, дівчата та хлопці керуються тією ж мотивацією. Обирають ті спеціальності, які їм цікаві, та ті які за їхніми оцінками будуть мати перспективу на ринку праці. Отже важливо розуміти що саме впливає на уподобання студентів.

Знання предмету, успішність в школі

В літературі зазначається, що дівчатам більш важливо бути успішними ніж хлопцям. Нижча успішність з математичних предметів може відштовхувати їх від того, щоб вступати на спеціальності де очікується високий рівень знань з математики. За результатами опитування серед дівчат було більше тих, кому в школі було важливо бути однією з найкращих та мати високі результати в навчанні: повністю або більшою мірою це стосувалося 76% – а серед хлопців 61%. Можна припустити, що серед причин таких відмінностей – різні очікування щодо навчальної успішності дівчат і хлопців у школі та, відповідно, відмінне ставлення до них, у першу чергу від вчител_ьок. Подібні особливості навчального середовища дослідни_ці називають “прихованим” навчальним планом.

«Мені було важливо бути одним/однією з найкращих та мати високі результати в навчанні»

Нещодавнє міжнародне оцінювання якості освіти PISA, проведене у 2018 році, показало, що в Україні немає відмінностей у математичній та природничо-науковій грамотності між 15-річними хлопцями й дівчатами, у той час, як у країнах ОЕСР хлопці в середньому мають дещо кращі результати, ніж дівчата. Про це свідчать і результати зовнішнього незалежного оцінювання з математики та фізики, де дівчата отримують приблизно такі ж бали, як і хлопці, однак обирають ці предмети для ЗНО дівчата рідше, ніж хлопці.

Рольові моделі батьків

Для вибору жінками STEM спеціальностей важливими можуть бути рольові моделі у вигляді батьків. Тобто професії, які мають батьки дівчат, можуть відігравати роль в тому, які спеціальності вони обирають для отримання вищої освіти. Зокрема, дослідники з США наголошують що студенти, чий батько або мати працюють в STEM, більш ймовірно також оберуть для себе спеціальності цієї сфери. Тобто, батьки, зокрема мами є для підліт_ок рольовими моделями. Водночас, для дівчат важливішими рольовими моделями є мами і їхні професії.

Дівчата таким чином бачать, що вони теж можуть вчитись і згодом працювати у тій чи іншій сфері. Це відбувається шляхом руйнування гендерних стереотипів - якщо дівчина бачить, що її мама працює в тій чи іншій сфері, то вона менше може піддаватись впливу стереотипів про "нежіночі" професії. Також професії батьків можуть впливати на те, до яких активностей вони заохочують власних дітей, і в які інвестують ресурси. Тобто батьки, які працюють, наприклад в STEM можуть більше розвивати дитину в напрямку математичних або природничих знань та навичок.

Під час деяких глибинних інтерв'ю інформант_ки згадували також професії їхніх батьків. І хоч міжнародні репрезентативні дослідження говорять більше про вплив рольових моделей батьків саме в контексті STEM спеціальностей, з інтерв'ю можна припустити, що це може стосуватись і інших спеціальностей також. Наприклад, одна з інформанток, яка навчається на агрономії зазначила, що цей напрямок цікавив її з дитинства, адже її батько теж є аграрієм. Зокрема важливими для розуміння цього інтересу стали спільні поїздки з батьком на його роботу.

Восени 2019 року Аналітичний центр Cedos провів опитування першокурсни_ць про їхній вибір місця навчання, зокрема про мотивацію здобувати вищу освіту, причини вибору навчального закладу, спеціальності та міста, вплив інших людей на рішення. Вибірка репрезентативна до всіх, хто вступили у 2019 до українських ЗВО на 1 курс бакалаврату на базі ПЗСО, зокрема, й за статтю. Опитування показало що у виборі університету та спеціальності, дівчата та хлопці керуються тією ж мотивацією. Обирають ті спеціальності, які їм цікаві, та ті які за їхніми оцінками будуть мати перспективу на ринку праці. Отже важливо розуміти що саме впливає на уподобання студентів.

Ну, тому що в селі папа також працює в полі і все, і беручи мене з собою на роботу я постійно дивилась за оранкою, за сівбою, за всяким внесенням добрив, оцим процесом. Мені це стало цікаво, я почала дивитись ці професії.

Студентка, агрономія

Таким самим шляхом пройшов і інший інформант з агрономії, у якого теж батько є фермером.

Іноді також можна було простежити схожість між спеціальністю інформанти та професією не батьків, а бабусь. Ми не можемо стверджувати, що саме ці рольові моделі вплинули на вибір спеціальності. Водночас, хоча в міжнародних дослідженнях переважно батьки роглядаються як рольові моделі, в Україні до потенційних рольових моделей також можна було б додати і старше покоління родичів. Особливо це стосується бабусь, які доволі часто активно залучаються до виховання онучок та онуків.

Доволі поширене уявлення про вплив професії батьків на вибір дітьми медичних спеціальностей. Звісно, це трапляється не завжди, однак серед тих інформант_ок, які мають батьків або старших родичів у медичній галузі двоє дійсно обрали медицину для навчання, а ще один - хімію.

Водночас, серед інформант_ок були і ті, чиї спеціальності доволі сильно відрізнялись від професій їхніх батьків - наприклад, студент-філософ, чий батько є юристом, або студент атомної енергетики, чиї батьки викладають зовсім не природничі предмети.

Хоча у нас недостатньо інформації, щоб робити висновки, з результатів глибинних інтерв'ю ми можемо припустити, що рольові моделі дійсно можуть впливати на вибір спеціальності як для хлопців, так і для дівчат. При чому такими рольовими батьками можуть бути не лише батьки, але і бабусі чи дідусі.

Шкільне середовище

На вибір спеціальностей, зокрема на вибір саме абітурієнток, також може впливати шкільне середовище. А шкільне середовище, окрім іншого, формують вчитель_ки. Вони можуть мотивувати до навчання загалом, а також зокрема до вивчення окремих предметів - прямо або опосередковано. Не рідкі ситуації, коли зацікавленість вчитель_ки в предметі, її стиль викладання, мотивують учнів та учениць до вивчення цього предмету. Окрім того, вчитель_ки також можуть бути рольовими моделями для подальшого вибору професії. Водночас, вчитель_ки можуть навпаки - демотивувати учен_иць. Це стосується, зокрема, відтворення гендерних стереотипів щодо здібностей до тих чи інших предметів.

Загалом вплив вчител_ок на вибір спеціальностей учнями та ученицями можна умовно розділити на прямий та непрямий. Під непрямим впливом мається на увазі такий, за якого вчитель_ки не спрямовують учениць та учнів, і не радять їм спеціальності, а радше зацікавлюють в предметі своїм викладанням.

Під час глибинних інтерв'ю кілька інформант_ок згадували, що почали цікавитись предметом, який пов'язаний зі спеціальності, з якої тепер отримують вищу освіту саме завдяки вимогливості або зацікавленості вчител_ок.

Вони [шкільні вчителі] ...зіграли саме роль тим що я зацікавився в історії

Студент, музеєзнавство

Вчителька з біології [вплинув]. Це, мабуть, найбільш строга вчителька в школі. Через неї я почала вчити біологію і зрозуміла, що мені це дуже цікаво.

Студентка, медицина

Один з інформантів завдяки рольовій моделі вчителя обрав не тільки предметне спрямування, а і спеціальність загалом і навчається на вчителя географії.

В мене був гарний вчитель географії. І напевне це найбільше впливало. [...]

Наперед сама географія від мене і приклад вчителя

Студент, вчитель географії

Вчителька з біології [вплинув]. Це, мабуть, найбільш строга вчителька в школі. Через неї я почала вчити біологію і зрозуміла, що мені це дуже цікаво.

Студентка, медицина

До прямого позитивного впливу, як ми вже згадували раніше, в цій умовній кваліфікації можна віднести підтримку вчителів_ками зацікавлень учнів_иць та розмови про майбутні спеціальності. Декілька інформантів_ок згадували про олімпіади як про спосіб вчителів_ок заохотити розвиватись в конкретному предметі.

Водночас, більш поширеною в досвіді інформантів_ок була практика вчителів_ок радити ті чи інші спеціальності, залежно від зацікавлень учнів та учениць. При цьому і самі інформантки_ки і їхні однокласниці брали до уваги такі рекомендації і принаймні розглядали запропоновані варіанти. Такі поради і рекомендації також сприймаються учасницями_цями глибинних інтерв'ю як доцільні, адже вчитель_ки по кілька років працюють з учнівством, є досвідченими дорослими і можуть ніби “зі сторони” побачити навички, схильності та зацікавлення.

Є певна спеціальність яку мені порадила там вчителька, тому я її розглядала, тому що вчителі, які знають тебе, ну який там в тебе склад розуму, як ти краще з чим працюєш, то вони також можуть щось хороше порадити...

Студентка, філологія

Не можна сказати, що приклади інформантів_ок завжди звучали як позитивний вплив - наприклад, одна студентка згадувала, як вчитель_ки могли порадити “кому математика не дуже, і при виборі предметів ЗНО радили, можливо, все ж взяти щось інше”. Справа в тому, що одна з причин таких порад може полягати в ДПА у формі ЗНО. Отже, у 2019 для випускниць_ць, які склали ЗНО з тих предметів, з яких також мали ДПА, бали ЗНО зараховувались також як бал ДПА. До вчителів_ок могли виникати питання, якщо бал такого оцінювання (за допомогою ЗНО) не збігався з оцінкою - в будь-яку сторону -, яку учень або учениця отримували в школі. Водночас, ми не можемо стверджувати, що в наведеному інформанткою_кою прикладі вчитель_ка діяла саме з таких мотивів. Вчитель_ка дійсно могла піклуватись про бал учениці та “втрачену” можливість. Однак, чи доцільним є отакий прямий вплив на вибір предметів ЗНО? Чи не впливає це також на вибір спеціальності - адже учениця_ця могла дійсно цікавитись математикою і покращити свій рівень заради успішного складання ЗНО.

Інша інформантка_ка розповідала схожу історію як приклад негативного впливу вчителів_ок. В її школі вчитель_ка математики прямо обіцяла занижувати оцінки тим учням і ученицям, які збирались скласти математику на ЗНО, і в чийх знаннях вона не була впевнена. Ймовірно, причини в цьому випадку такі, які ми описували вище - пов'язані з можливими розбіжностями між балами ЗНО, ДПА та шкільного оцінювання. І, звісно, ті учениці та учні, які не складатимуть математику на ЗНО не зможуть вступити на спеціальності технічного або і природничого спрямування.

Окрім такого непрямого впливу - на вибір предметів ЗНО, який вже своєю чергою впливає на вибір спеціальності - з аналізу глибинних інтерв'ю можна також виділити прямий негативний вплив. Це активне коментування вчителем_ками планів учнівства щодо вибору спеціальностей.

Наприклад, одна з інформантів_ок розповідала про досвід спілкування з вчителями, які висловлювали сумніви або і негативне ставлення до її вибору спеціальності. Тобто, говорили, що “з тебе там психолог ніякий не буде”. Така ж історія трапилась і з її однокласником.

В мене однокласник, він учиться на лікаря і вони йому часто говорили, що до такого лікаря не дай Бог попасти.

Студентка, психологія

Водночас, ця сама інформант_ка наголошувала, що деякі вчителі в школі, навпаки, підтримували вибір спеціальності, були і такі, до яких можна було звернутись по пораду. Саме ці інформант_ка та її однокласник не змінили свій вибір спеціальності через коментарі вчител_ьок. Однак, не можна недооцінювати вплив вчител_ьок, які ті можуть мати на учнівство.

Ми не можемо зробити остаточних висновків про рольові моделі або прямий вплив вчител_ьок на вибір спеціальності з цих глибинних інтерв'ю. Однак, можемо сказати, що деякі з учнів та учениць самі свідчать про вплив вчител_ьок на інтерес до предметів, спеціальностей.

Вплив уявлення про відкритість до жінок майбутніх професій

Деякі дослідження показують, що хоча і дівчата, і хлопці вказують, що очікувана заробітна плата впливають на вибір тієї чи іншої спеціальності, хлопці зазвичай обирають здобуття більш високооплачуваних професій, ніж дівчата. Така сама тенденція зберігається і для інших причин вибору спеціальності. Наприклад, серед хлопців і дівчат для яких важливим під час вибору галузі є можливість допомагати іншим людям, дівчата знову обирають ті, де оплата є нижчою.

Ілюстраціями цього прикладу є різні посади в медичній сфері – і жінки, і чоловіки в цій сфері допомагають іншим, однак при цьому чоловіки частіше стають лікарями, тоді як жінки – медсестрами.

З аналізу глибинних інтерв'ю можна зробити висновок, що деякі уявлення про “жіночі” та “чоловічі” спеціальності та професії в суспільстві існують. Не завжди інформант_ки підтримували ці погляди, але могли відтворити. Наприклад, кілька разів згадували про доволі поширену думку, що хірургами мають бути чоловіки. Водночас, деякі інформант_ки під час інтерв'ю самі відтворювали гендерні стереотипи: технічні спеціальності більше підходять хлопцям, зокрема через більшу стресостійкість та посидючість.

Ну да, це є таке нерівноправ'я [уявлення, що технічні спеціальності більше підходять хлопцям, ніж дівчатам]. І я з цим погоджуюсь - це правда. Бо хлопці більш сознательно до цього ставляться, вони в машинах колупаються, вони це розуміють. У нас навіть в групі, у нас 7 дівчат тільки.

Студентка, прикладна фізика та наноматеріали

Щоправда, одна з інформант_ок, навпаки зазначила, що хімія - складна спеціальність, і може не подобатись хлопцям, бо не всі з них можуть “витримати і дійти до кінця”.

Якщо говорити саме про STEM спеціальності, то з досліджень інших країн можна побачити, що часто дівчата, якщо і обирають спеціальності цієї галузі, то частіше це так названі “soft STEM” спеціальності. Мається на увазі біологія, хімія, а не фізика чи математика, до прикладу. Це помічали також і деякі інформант_ки. Одна з них, яка навчається на біотехнологіях і має групу переважно з дівчат, припускає, що саме приставка “біо” сприяла цьому.

Можливо це тому, що, принаймні як я помітила, багато хто думав, що це БіОтехнологія. У нас навіть не всі люди до кінця розуміли, які предмети вони будуть навчати. І думали - якщо біотехнології, значить біологія. І йшли багато досить дівчат, я кажу дівчат, тому що дівчата часто достатньо йдуть на біологію.

Студентка, біотехнології та інженерія

Окрім гендеризованості вибору технічних спеціальностей, іноді інформантки також підважували загалом вибір дівчатами спеціальностей. Наприклад, один з інформантів висловив думку про те, що дівчата обирають “стандартні” професії, зокрема, щоб отримати освіту і вийти заміж. Натомість хлопці, на його думку, в більшості обирають те, що їм справді подобається.

Ось ті, хто вступали на мерчендайзерів, лінгвістів - вони дуже сильно сумнівались, ким же їм ставати. Пробували себе в різному, але зрештою пішли на більш-менше стандартні професії, оскільки вони що? Вони прибуткові. А інше - це вже наживне. Особливо дівчатам, можна вдало вийти заміж, і вже за рахунок цього жити. Тобто, якимось так. З хлопцями трохи складніше, але в цілому вони всі вступали на те, чим вони або захоплювались, або давно займались.

Студентка, архітектура

Усі ці уявлення, озвучені під час глибинних інтерв'ю підтверджують тезу про “закритість” деяких спеціальностей для дівчат. Звісно, дівчата можуть і вступають на різні спеціальності. Однак, стереотипи можуть впливати на бажання деяких дівчат здобувати більш технічну професію, або працювати за спеціальністю після випуску. Адже ці уявлення можуть формувати дещо “вороже” ставлення до жінок і дівчат у колективах, підважувати їхні знання та компетентність.

Звісно, навіть з результатів глибинних інтерв'ю не можна сказати, що такі уявлення та стереотипи існують у всіх - були інформант_ки, які вважають, що вибір спеціальності залежить від особистих навичок, а не від статі. Деякі самі помічали, що відмінність у виборі та знаннях, зокрема, в технічних спеціальностях, зумовлені не так відмінностями у схильностях або “будові мозку” дівчат і хлопців, як у суспільних та історичних причинах. Одна з інформант_ок, яка навчається на хімії зауважила, що хоч зараз такої нерівності між чоловіками та жінками до входу у професію немає, але більшість винахідників минулого - чоловіки.

А з хімією - це і чоловіки, і жінки, вони в принципі рівноправні. Що чоловіки, що жінки можуть себе самореалізувати в цьому, але все одно, якщо подивитися, то більше там якихось винахідників - чоловіки. Не знаю з чим це пов'язано, але...Це, може, через те, що в більшості жінок тоді... ну, не сприймали всерйоз, і вони не сильно переживали за те навчання, і тому так мало їх. А чоловіки завжди там - вивчилися і пішли собі в науку.

Студентка, Хімія

Також на вибір спеціальності можуть непрямо впливати батьки та інші важливі дорослі, які формують уявлення дітей про світ та їхнє місце в ньому. На думку одного з інформантів саме уявлення про непотрібність тих чи інших предметів і про гендерний розподіл ролей в родині можуть впливати на дівчат:

Можливо, через те, що дівчат виховують так: тобі потрібно знайти чоловіка. І вони просто перестають. Ну, я не знаю, звісно. Так, можна сказати, на своєму дитячому рівні розмірковую. Це те, що вони розраховують на своїх майбутніх чоловіків і те, що їм це ніколи в житті не знадобиться. Навіть якщо брати мій клас, то в нас постійно дівчата списували у хлопців математику, фізику, хімію, біологію. Тобто швидше за все в сім'ї не прищеплювалось це.

Студент, Медицина

Якщо говорити в загальному про вибір вищої освіти, а не конкретних спеціальностей, то одн_а з інформант_ок висловила про необхідність вищої освіти саме для дівчат. Таким чином дівчата мають більше можливостей для працевлаштування і фінансової незалежності.

Але я вважаю, що не так хлопцям, як дівчині, має бути в дівчини вища освіта. Всяке буває в житті, і кожна дівчина повинна в такий скрутний момент забезпечити себе. І хлопцям легше знайти роботу без вищої освіти, ніж дівчині. Тому я вважаю, що в кожній дівчині має бути вища освіта.

Студентка, Публічне управління та адміністрування

Вплив життєвих цілей: кар'єра, сім'я

Які показники можуть вказувати на рівень відкритості професії до жінок? Уявлення про це можуть різнитись, зокрема, залежно від життєвих цілей тієї чи іншої людини. Деякі дослідники припускають, що причина нижчої залученості жінок до окремих STEM професій в тому, що ці професії виглядають незручними для балансу між роботою та родиною. Іншими словами, жінки, які можуть хотіти або принаймні не відкидати можливості мати дітей в майбутньому, очікують, що робота в STEM та очікування роботодавців можуть не дозволяти брати лікарняні, декретну відпустку та проводити вечори вдома з дитиною.

Говорити про більшу націленість на кар'єру або на родину, на основі глибинних інтерв'ю складно, оскільки інформант_кам не ставили відповідного питання. Як інформанти, так і інформантки говорили, що здобувають вищу освіту для того, щоб мати необхідні знання та навички для майбутніх професій. Деякі вже мають приблизне уявлення, ким хотіли би працювати. Це стосується, зокрема, і тих, які здобувають освіту зі STEM спеціальностей.

Серед інформанток можна виділити тих, які не зовсім усвідомлено та поінформовано робили вибір, і деякі доволі випадково опинились там, де вони зараз навчаються. Однак, вони навчаються не лише на гуманітарних чи соціальних спеціальностях, а також і на STEM спеціальностях. Можна припустити, що не всі задумуються про поєднання майбутніх кар'єр та сімей вже після випуску школи.

Єдина інформантка, яка згадала про майбутню родину в контексті вибору спеціальності, навчається на викладачку мови та літератури. Однак, говорила вона не про поєднання роботи та часу на родину, а про корисність здобутої освіти та майбутнього досвіду роботи для потенційних власних дітей.

Якщо я все ж наважусь працювати з дітьми, це як на мене, буде дуже хороший досвід на майбутнє - якщо я буду планувати дітей в майбутньому.

Студентка, Освіта (англійська мова)

Вплив некогнітивних особистих характеристик

Як ми вже згадували раніше, важливу роль у майбутньому виборі може відігравати вплив родини або інших важливих дорослих. Однак, може йтись не лише про поради або навіть рольові моделі. Для вибору спеціальності, зокрема абітурієнтками, важливими також можуть бути некогнітивні особисті характеристики. Наприклад, бажання досягати результатів, цінування власних сильних сторін, а також те, що дослідники називають “growth mindset”. Тут мається на увазі уявлення про те, що знання, вміння та навички не є вродженими, і їх можна розвивати і отримувати. Іншими словами, уявлення про “гуманітарний та технічний склад розуму”, які можуть транслювати батьки, вчителі та оточення, можуть впливати на подальший (не)вибір дівчатами та хлопцями тих чи інших спеціальностей і професій.

Ні в опитуванні, ні в глибинних інтерв'ю не було передбачено питань, які дозволили б оцінити некогнітивні особисті характеристики достатньо добре для підтримки або спростування такої гіпотези. Водночас, зі слів кількох інформанток можна зробити деякі припущення, зокрема, про “мислення розвитку”, про яке ми згадували раніше.

Ну, мені здається, це повинні діти такі бути, більш розумні, тому, навчені не в обичних сільських школах, як, наприклад, я, а там вже в якихось спеціалізованих, там в ліцеях, тобто з якимось вищим рівнем навчання, тобто спеціалізованих там математикою і все таке.

Студентка, Агрономія

В цьому випадку, йдеться радше не про “вродженість” здібностей до математики, а про те, що вивчення точних наук для подальшого вступу в університет за технічними напрямками потребує спеціалізованості та поглибленості, яку можуть забезпечити лише окремі школи. Звісно, це думка лише однієї з респонденток, однак вона також може вказувати на причини, які стоять за вибором спеціальностей. Адже людина, яка мислить подібним чином, швидше за все, не буде мотивована вивчати математику і думати про технічні спеціальності.

Однак, як видно з цього прикладу, різниця може проходити не лише по гендеру, але і за іншими соціально-економічними показниками.

Вплив “ширини” спеціальності

Дослідники також вважають, що фактором, який впливає на вибір дівчатами та жінками спеціальності в університеті є майбутні можливі професії. Жінки більш схильні цінувати “гуманістичні та професійні аспекти освіти”, через це вони більш схильні також більш “широкі” навчальні плани - які включають в себе достатньо вибіркового та широкоспеціалізованих дисциплін. Однак, STEM спеціальності зазвичай не передбачають великої варіативності і “широкості” дисциплін, а після здобуття такої освіти вибір можливих професій є вузьким, ніж після соціальних або гуманітарних спеціальностей. Це може бути однією з причин меншої зацікавленості дівчат у STEM спеціальностях.

З аналізу глибинних інтерв'ю складно зробити однозначні висновки щодо відтворення цієї гіпотези в Україні. Дійсно, кілька інформанток говорили про те, що обрали спеціальність, після випуску з якої вони зможу мати різні варіанти працевлаштування і професій. Водночас, частина таких відповідей стосується медицини, яка є доволі специфічним випадком, оскільки має одну загальну

спеціальність - медицину, де студент_ки обирають спеціалізацію вже після кількох років навчання. Також в медичній галузі є окремі спеціальності - наприклад, стоматологія або педіатрія. Власне, кілька інформант_ок обрали вступити саме на широку спеціальність - медицину, щоб вже пізніше визначитись зі спеціалізацією, а не одразу обмежувати свій вибір стоматологією або педіатрією.

Однак, як ми вже зазначали, медичну галузь можна розглядати радше як нетиповий випадок від решти. І якщо говорити про решту спеціальностей, то як дівчата, так і хлопці серед інформантів іноді згадували про те, що серед тих спеціальностей, які їм були близькі за інтересами обрали таку, після якої мають ширший вибір працевлаштування. Наприклад, інформант, який обирає між історією та музеєзнавством обрав другий варіант через можливість подальшої роботи "від загальної роботи в туризмі, до от конкретної роботи в музеї". Те саме з інформанткою, яка обирала між філологією в педагогічному університеті та в класичному університеті. Оскільки перший варіант передбачав отримання також права викладання, і, відповідно, більше варіантів працевлаштування, то інформантка обрала саме його.

Одна з інформант_ок, щоправда, обрала спеціальність - теж філологію - як варіант "ґрунтовної" освіти, оскільки не мала впевненості в тому, що вона хоче вивчати і яку професію мати. Тобто в цьому випадку гіпотеза підтверджується - ця інформант_ка не могла обрати більш технічну спеціальність саме через те, що тоді мала б більш обмежений вибір у майбутньому.

Тому що коли я обирала шлях після школи, в мене досі немає стовідсоткової впевненості в тому, чим я хочу займатися і що я хочу вивчати, тому я обрала спеціальність, яка мене найбільше цікавила і після якої я відчуваю, що навіть бакалаврат задовільнить мої потреби в знаннях, я отримаю ґрунтовну освіту, яка допоможе мені визначитись ким я буду. І що за 4 університетські роки я маю можливість пошуку себе як спеціаліста, що мені цікаво, де я хочу працювати.

Студентка, Філологія

В загальному, складно сказати, чи дійсно в Україні дівчата рідше обирають технічні спеціальності через вужчий вибір подальшого професійного шляху. Можливо, специфіка вищої освіти та ринку праці в Україні спонукає як дівчат, так і хлопців до вибору доволі "широких" спеціальностей, які будуть давати базові знання та навички, які можна застосувати в багатьох різних сферах.

● Рекомендації

- Міністерство освіти та науки повинно забезпечити такі умови в школах, щоб учні та учениці могли робити усвідомлений вибір вищої освіти в школах. Зокрема, з учнями віком 15 років варто починати заходи з професійного орієнтування, оскільки вже в цьому віці спостерігаються відмінності у уподобаннях щодо майбутньої спеціальності між хлопцями та дівчатами. Такі заходи можуть включати запровадження інституту кар'єрного радника, який б допомагав учням зробити усвідомлений вибір та знайомив студенток з рольовими моделями в професіях, які стереотипно вважаються чоловічими.
- Розробляючи Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 слід окрему увагу приділити розвитку такого шкільного середовища, яке б не посилювало гендерних стереотипів. Зокрема в рамках підвищення кваліфікації вчителів варто проводити навчання щодо рівного ставлення до дівчат та хлопців у навчальному процесі (зокрема щодо очікувань до старанності та успішності дівчат та хлопців), уникнення гендерних стереотипів у висловлюваннях.
- Продовжити роботу в напрямку проведення антидискримінаційного аналізу підручників, при цьому особливу увагу приділити підручникам з фізики та математики.
- Міністерству економіки розробляючи Національну стратегію щодо зменшення гендерного розриву в оплаті праці на період до 2023 року приділити увагу питанням умов праці, гнучкості робочого графіку та подоланні дискримінації на робочому місці, а також розробці інформаційної кампанії про відкритість робочих місць для жінок.